

ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΑΙΣΧΥΛΟΥ

Ἱεραρίες, φύσις καὶ ιδιότητες τῶν Θεῶν.

(Συνέχειαι ἰδὲ τεύχος Ε΄.)

Ἡ ἀναλογία τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς εἶνε ἡ κυοφόρος πηγή, ἐξ ἧς παρήχθησαν πλείστα ἐξ αὐτῶν, φέρουσαι μορφήν ἀνθρωπίνην, ἀνθρωπίνας ὀρέξεις, ἐπιθυμίας καὶ πάθη, περιβαλλόμεναι ταῦτοχρόνως κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ὑπὸ θεϊκῶν ιδιοτήτων καὶ συνδεδεμέναι μεταξὺ ἀλλήλων διὰ τῶν σχέσεων τοῦ ἀνθρωπίνου βίου καὶ τῆς ὑπερτάτης θεότητος. Δὲν εἶνε καλὸν ὁ ἀνθρωπος ἢ ὁ Θεὸς νὰ ᾖ μόνος· οὕτω καὶ ὁ Ζεὺς πρέπει νὰ ἔχη τὴν σύζυγον καὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ (θυγατέρας καὶ υἱούς) μετέχοντα τῆς φύσεως αὐτοῦ καὶ ἔχοντα ἴδια τέκνα ἀφιστάμενα πλειότερω τῆς τελειότητος τοῦ πρώτου πατρὸς αὐτῶν. Εἶνε ἀναξ, διὸ ὀφείλει νὰ ἔχη τὴν αὐλήν, τοὺς ἀγγέλους καὶ τοὺς ὑπουργοὺς αὐτοῦ, εἰ καὶ ταῦτα πάντα παρίστανται ὀλιγώτερον κατὰ τὰ ἦθη τῶν ἀνθρώπων ἐν τῷ Αἰσχύλῳ ἢ παρὰ τῷ Ὀμήρῳ. Ἐκ τῶν ἀψυχίων τοῦ ὀμηρικοῦ συμποσίου, πρὸς ἃ ὁ πατήρ τῆς ἐλληνικῆς τραγωδίας ἀφομοιοῖ μετ' αἰδημοσύνης τὰ ἔργα αὐτοῦ, οὐδεμίαν τῶν τραγικοκωμικῶν καὶ σχεδὸν γελοίων σκηνῶν τοῦ Ὀλύμπου, πρὸς ἃς οἱ ἀναγνώσται τῆς Πριάδος καὶ τῆς Ὀδυσσεΐας ἀποροῦσιν εἰ ὀφείλουσι νὰ διαρραγῶσιν εἰς γέλωτα ἢ κλαύσει, παριστᾷ ἡμῖν. Ὅταν οἱ θεοὶ παριστῶνται ὡς δρώντα πρόσωπα ἢ σκηνὴ τίθεται ἐπὶ τῆς γῆς καὶ οὗτοι φαίνονται ὡς οἱ ἄμεσοι πράκτορες καὶ ὄρατοὶ ἀντιπρόσωποι τοῦ ἀοράτου κράτους τοῦ Διὸς, ἐπειδὴ δὲ τὸ βασιλεῖον αὐτοῦ εἶναι εὐρύτατον, οὗτος δὲν φέρει κατὰ συνέπειαν ὅλον τὸ ἄχθος τῆς ἀμέσου διοικήσεως, οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ ἄρχουσιν ἐπὶ τῆς θαλάσσης καὶ τοῦ ὑποχθονίου κόσμου καὶ τὰ τέκνα μετὰ τῶν ἰδίων τέκνων, ἐφ' ἐκάστης ἐπαρχίας μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, ὁ Ζεὺς ὅμως ἔχει τὴν γενικὴν ἐποπτείαν ἐπὶ τοῦ σύμπαντος κόσμου ἐκ τοῦ ὕψους τοῦ θρόνου αὐτοῦ. Οἱ χαρακτῆρες τῶν διαφόρων κατωτέρων θεοτήτων δέον ἀναμφιλέκτως ν' ἀνταποκρίνωνται πρὸς τὰ καθήκοντα αὐτῶν, ἅτινα βεβαίως εἶνε πλείστα ἀναλόγως τῶν τμημάτων τοῦ θείου κράτους. Δέον νὰ ὑπάρχωσι θεοὶ τῆς θαλάσσης καὶ θεοὶ τῆς ξηρᾶς, θεοὶ τῶν δασῶν καὶ θεοὶ τῶν ἀγρῶν, θεοὶ τοῦ πολέμου καὶ θεοὶ τῶν διαφόρων εἰρηνικῶν ἐπαγγελμάτων. Δέον νὰ ὑπάρχη θεὸς τῆς ἐμπορίας, θεὰ τῆς γεωργίας, θεὰ τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν τεχνῶν, θεὸς μουσικῆς καὶ προφητικῆς ἐμπνεύσεως. Δέον νὰ ὑπάρχη ἰδίᾳ θεὸς τοῦ πολέμου, θεὰ τοῦ ἔρωτος, θεοὶ καὶ θεαὶ τῶν ἡδονῶν καὶ τῶν διαφόρων παθῶν.

Θὰ ᾗτο δὲ λίαν ἀσυμβίβαστον μετὰ τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ, ἐὰν πᾶσαι αἱ ὑπουργεῖαι ἐξετελοῦντο ὑπ' αὐτοῦ, ὡς θὰ ᾗτο ἀσυμβίβαστον καὶ μετὰ τῆς ὑψίστης ἐξουσίας αὐτοῦ ἐὰν οὗτοι ἔπαυον ὑποβαλλόμενοι εἰς τὸν ἑαυτοῦ ἔλεγχον εἴτε ἐνήργουν ἀνεξαρτήτως ἀνευ οὐδεμιᾶς σχέσεως πρὸς αὐτόν. Ἄπασαι αἱ ἀνθρώπιναι ἀρεταὶ καὶ ἅπαντα τὰ ἠθικὰ στοιχεῖα ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἀνθρώπου, ἅτινα εἶνε ἀπόρροια καὶ εἰκὼν τῶν θείων ιδιοτήτων λαμβάνουσι μορφήν συγκρατεστέραν διὰ τρόπον φυσικωτέρου καὶ προφανοῦς, περιβαλλόμεναι ἐξουσίαν καὶ ἰσχὴν ἀνθρωπίνην. Ἡ Δίκη, ἡ Θέμις, ἡ Νέμεσις, αἱ Εὐμενίδες καὶ αἱ Μοῖραι δὲν εἶναι ἀφηρημέναι ἰδέαι

οὔτε ἀπλᾶ προσωποποιήματα, ἀλλ' ἀληθῆ θεῖα ὄντα καὶ φοβεραὶ πραγματικότητες πρὸς τοὺς ἀπογόνους καὶ τοὺς συγχρόνους τοῦ Αἰσχύλου. Τὸ Κράτος καὶ ἡ Βία ἔτι φέρονται ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἐν τῷ Προμηθεΐ καὶ ὄρῳνται ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς θεοποιήσεως, ὁ τρόπος δ' οὗτος ἐξελισσόμενος τὸσφ προφανῶς ὡσανεὶ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν, ἄγει ἡμᾶς εἰς τὸ συνειδέναι τὴν τρῶψιν ἢ γόνιμος φαντασία τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἣτις οὐχὶ μόνον περιέβαλλε καὶ ἐκόσμει, ἀλλὰ καὶ ἐζωογονεῖ πᾶν ὅτι ἔθιγε, ὥκισε βαθμηδὸν τὸν οὐρανόν, τὴν γῆν, καὶ τὸν ἄδην διὰ τῶν ἀπειραρίθμων θεοτήτων τοῦ ἀθηναϊκοῦ Πανθέου. (1)

Αἱ τελευταῖαι αὗται θεότητες εἶνε αἱ κατ' ἐξοχὴν θεότητες τῆς ἐλληνικῆς τραγωδίας. Ἐξαιρουμένων τῶν θαλασσίων νυμφῶν, τῶν ἀποτελουσῶν τὸν χορὸν ἐν τῷ Προμηθεΐ, οὐδὲν ὄρωμεν ἐν τοῖς εὐρυτέροις ἔργοις τοῦ Αἰσχύλου περὶ τῶν θεῶν τοῦ ἔξω Ὀλυκοῦ κόσμου. Ἄλλ' οἱ θεοὶ οὗτοι τοῦ ἠθικοῦ σύμπαντος, οἵτινες ἐδρεύουσι παρὰ τῷ θρόνῳ τοῦ Διὸς, εἴτε ἐν τῷ κόσμῳ τῶν πνευμάτων, καὶ οὗ τὸ σκῆπτρον εἶνε ἡ συνείδησις καὶ ἐπαρχία ἢ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, εἶνε αἱ ἄρχουσαι δυνάμεις ἐν τῷ βασιλείῳ τῆς τραγωδίας. Ἡ Θέμις, θυγάτηρ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς καὶ θεὰ τοῦ νόμου καὶ τῆς τάξεως ἐν ἀμφοτέροις τοῖς κόσμοις, σύντροφος τοῦ Διὸς καὶ πάρεδρος τῶν συμβουλιῶν αὐτοῦ, ἀρχέγονος προφήτις καὶ φωνὴ τοῦ Θεοῦ τῷ ἀνθρώπῳ, δίδωσιν εὐθείας συμβουλίας, προστατεύει τοὺς ἐνδεεῖς καὶ ἀπροστατεύτους ἐνισχύουσα τὴν ἀρμονίαν τοῦ σύμπαντος (Προμ. 18,509 : Εὐμ. 2. Ἰκέτ. 358. . . κτλ. . .)

Ἡ Δίκη περιώνυμος καὶ νικηφόρος θυγάτηρ τοῦ Διὸς καὶ τῆς Θέμιδος ἴσταται ἐν τῇ ὑψίστῃ βαθμίδι, κρατοῦσα ἐν τῇ μιᾷ τῶν χειρῶν στάθμην δι' ἧς σταθμίζει ἀμερολήπτως τὸν χαρκαίηρα καὶ τὴν διαγωγὴν τῶν ἀνθρώπων, ἐν τῇ ἄλλῃ δὲ κρατεῖ ξίφος, δι' οὗ τάχιον ἢ βράδιον διαπερᾶ τὴν καρδίαν τῶν ἐνόχων, ἐνῶ ἡ Αἴσα ἢ Μοῖρα καὶ ἡ Ἐρινὺς ἴστανται ἐξ ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν αὐτῆς, ἡ πρώτη ἔχουσα ὡς ὑπουργήμα τὸ σφυρηλατεῖν καὶ ἀκονᾶν τὸ ξίφος αὐτῆς καὶ ἡ ἑτέρα τοῦ καταστήσαι ἀσφαλεῖ τὴν ἐπιβολὴν ἐπαξίας τιμωρίας (Χορη. 59.146. 644—650 : Ἀγαμ. 1535). Ἡ Νέμεσις συγγενὴς τὸ ὄνομα καὶ τὴν φύσιν πρὸς τὸν Νόμον, εἶνε ἡ θεὰ τῆς ἀνταποδόσεως εἴτε αὐτολεξεί τῆς ἀπονεμικῆς δικαιοσύνης, ἣτις ἀπονέμει τοῖς ἀνθρώποις κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν, ἐπειδὴ δὲ εἶνε ἀδύνατον τὸ ἀποφυγεῖν τὰς ἐπὶ τῶν ἐνόχων ἐπιβαλλομένας τιμωρίας φέρει τὸ ὄνομα Ἀδράστεια, οἱ εὐλαβούμενοι δ' αὐτὴν θεωροῦνται νουνεχεῖς, (Προμ. 935).

Αἱ Ἐρινύες καὶ αἱ Μοῖραι εἶνε ἀδελφαὶ (Εὐμ. 962) καὶ οἰακοστροφοὶ (Προμ. 515) τοῦ ἠθικοῦ κόσμου. Εἶνε θυγατέρες τῆς Νυκτὸς (Εὐμ. 416) ἔχουσαι τὴν κατοικίαν αὐτῶν ἐν τῷ ζόφῳ τοῦ ὑποχθονίου κόσμου (εἶνε αἱ κατὰ χθονὸς θεαί, Εὐμ. 115. . .) πλὴν τὸ μέγιστον μέρος τῆς ἐξουσίας αὐτῶν ἐξασκεῖται ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς ὡς καὶ ἐν τῷ βασιλείῳ ὑπὸ τὴν γῆν (αὐτόθ). Παρίστανται ὡς γραῖται, μελαναί, ὡς γοργόνες καὶ Ἀρπυιαὶ (καίπερ ἄνευ πτερυγῶν) — δυσειδέες, μισηταὶ θεοὶς τε καὶ ἀνθρώποις (Εὐμ.), ἀλλ' εὐμενεῖς ὡς ἡ μήτηρ αὐτῶν Νυξ

(1) Ὁ Πετρώνης λέγει, ὅτι ἦτο εὐκολώτερον τὸ εὑρεῖν θεὸν ἐν Ἀθήναις ἢ ἀνθρώπον, ἐξ οὗ καὶ τὸ κατείδωλον καὶ τὸ δεισιδαιμονεστέρους τοῦ Παύλου ἀπευθυνόμενον τοῖς Ἀθηναίοις ἐν μέσῳ τοῦ Ἀρείου Πάγου (Πράξ. XVII). Οἱ Ἕλληνας ἐπίστευον ὅτι ἐκάστη χώρα ἐκέκτητο τοὺς ἰδίους της θεοὺς, ὡς δὲ ὁ Φαραὼ ἀρνεῖται νὰ ὑπακούσῃ τῷ Ἰεσοῦ, διότι εἶναι θεὸς τῶν Ἑβραίων καὶ οὐχὶ τῶν Αἰγυπτίων, εἰπών : « Τίς ἐστὶν οὗ εἰσακούσωμαι τίς φωνῆς ; » οὕτω καὶ ὁ κῆρυξ τῶν υἱῶν τοῦ Αἰγύπτου δὲν φοβεῖται τοὺς θεοὺς τοῦ Ἄργους (Ἰκέτ. 890, 919) καίπερ εὐλαβούμενος τοὺς θεοὺς τοῦ Νείλου (Ἐξοδ. V. 2).

(Νύξ φίλια, Ἄγαμ. 355) πρὸς τοὺς ἀγαθοὺς, οἵτινες ἐκζητοῦσι τὴν εὐνοίαν αὐτῶν ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα Εὐμενίδες καὶ τὰ ἐπίθετα *σεμναὶ* καὶ *εὐφρονας*, δι' ὧν αἱ Ἐρινύες ἦσαν γνωσταί, ἰδίᾳ ἐν Ἀθήναις (Εὐμ. 373, 992), οὐχὶ μόνον κατ' ἐπευφημισμὸν, διότι ἐξευμενιζόμεναι ἐγένοντο ἀληθῶς προσήνεϊς καὶ ἀγαθαὶ ὡς ἦσαν ἀξιοσέβαστοι καὶ τρομεραὶ θεότιτες. Δικαίως δὲ καὶ ἐπὶ τῇ βάσει ὑψηλῆς τινος θεωρίας αἱ Ἐρινύες καὶ αἱ Μοῖραι συνήθως θεωροῦνται ὡς σύντροφοι, ὑπουργοὶ καὶ ἐκτελεσταὶ τῆς Δίκης. Αἱ Μοῖραι εἶνε δαίμονες ὀρθονόμοι (Εὐμ., 963) ἀπονομεῖς δικαιοσύνης, ἐκπροσωποῦσι δὲ τοὺς ἀναλλοιώτους ἠθικοὺς νόμους καὶ τὰς ἀνάγκας τοῦ σύμπαντος, τιμωροῦσαι μετὰ τῶν Ἐρινύων καὶ τῆς Δίκης τοὺς παραβάτας διὰ τιμωρίας ἀφεύκτου. Οὐχ' ἦττον μετὰ αὐτῶν ὑπάρχει πολλή τις διαφορὰ, διότι ἐνῶ ἡ Δίκη σταθμίζει τὸν χαρακτῆρα καὶ ποιεῖ διάκρισιν τῶν διαφόρων αἰτίων, αἱ Μοῖραι καὶ αἱ Ἐρινύες τοῦναντίον ὡς δυνάμεις τυφλαί, δύνανται νὰ ποιῶσι διάκρισιν πράξεων μόνον πασιδῆλων, ζητοῦσαι τὴν τιμωρίαν τῶν παραβατῶν ἄνευ οὐδεμιᾶς δικαιολογίας αἰτίων ἢ ἐκζητήσεως περιστάσεων ἐλαφρυντικῶν.

(ἀκολουθεῖ.)

(Ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ).

Γρ. Η. Κακάδας.

ΕΓΚΑΡΤΕΡΗΣΙΣ

Ἄρατέλλει ἡ πρώτη Μαίον,
 Ἐορτή, ἦν ἡ φύσις θεσπίζει
 Καὶ μὲ ἄρθη κα' ἀκτῖνας ἡλίου
 Δι' αὐτὴν τὸν βωμὸν τῆς στολίζει.

Κ' ἡ ἱέρει' αὐτῆς Φιλομήλα,
 Ἄγωγος τοῦ φαιδροῦ μυστηρίου,
 Κελαῖδει στὰ χρυσίζοντα φύλλα,
 Ἄρατέλλει ἡ πρώτη Μαίον.

Ἄρατέλλει ἡ πρώτη Μαίον,
 Ὅλοι χαίρουν, τὸ ἔαρ γερνᾶται,
 Ἀημοροῦν τὰς ὀδύρας τοῦ βίου
 Κ' εἰς ἐλπίδας τὸ πνεῦμα πλαναῖται.

Καὶ αὐτοί, ποῦ ἐλπίδας δὲν ἔχουν
 Τραγουδοῦν εἰς τοῦ τάφου τοῦ κρούου
 Τὴν ὁδὸν ἐνῶ ἄσκοπα τρέχουν,
 Ἄρατέλλει ἡ πρώτη Μαίον.

Danich